

De 7 vaardigheden van de inspirerende leraar

Michel Linthorst

LANNOO
CAMPUS

D/2017/45/48 – 978 94 014 4155 1 – nur 840

Vormgeving omslag: Nanja Toebak, 's-Hertogenbosch
Vormgeving binnenwerk: Mag gezien design, Utrecht

Tekeningen binnenwerk: Michel Linthorst
Foto's binnenwerk: Shutterstock.com

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2017

Dit boek is een uitgave van Uitgeverij LannooCampus (Houten). LannooCampus maakt deel uit van
Uitgeverij Lannoo nv.

De foto's in en op dit boek worden alleen gebruikt voor illustratieve doeleinden en hebben geen relatie met
de werkelijkheid. Ieder persoon die afgebeeld wordt, is een model.

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij de wet bepaalde uitzonderingen mag niets van
deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar
gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
p/a Papiermolen 14-24
3994 DK Houten (Nederland)
Postbus 97
3990 DB Houten (Nederland)

www.lannoocampus.nl

INHOUD

Voorwoord	9
Inleiding	11
Hoe dit boek is opgebouwd	14
DEEL 1	17
1. Ontdek je talenten en kwaliteiten	19
1.1 Waarom je sommige leraren nooit vergeet	19
1.2 Waarom je motivatie toeneemt wanneer je je drijfveren vindt	22
1.3 Wat geeft energie en wat slurpt energie?	25
1.4 Weet je eigenlijk wel wat je echte talenten zijn?	29
1.5 Vier strategieën om jouw talenten te vinden	36
1.6 Vijf redenen om jouw talenten in te zetten	39
1.7 In het kort	40
2. Werken en leren vanuit je dromen, doelen en drijfveren	43
2.1 Dromen geven een richting aan	43
2.2 Wat is de diepere betekenis van het onderwijs?	46
2.3 De kunst van het dromen	50
2.4 Wanneer kom je in beweging om je dromen te volgen?	56
2.5 Begin met het eind in gedachten	58
2.6 Wat te doen als je je doelen of drijfveren nog niet ontdekt hebt	61
2.7 Je doelen visueel en concreet maken	64
2.8 In het kort	66

3.	Keuzes maken met hoofd en hart. In welke richting wil je gaan?	69
3.1	Je leerlingen betrekken bij het onderwijs	69
3.2	Actief keuzes maken met hoofd en hart	74
3.3	Je hebt altijd een keuze	80
3.4	Het belangrijkste eerst	89
3.5	In het kort	91
4.	Hoe werk je beter samen en versterk je relaties?	93
4.1	Waarom de wereld behoefte heeft aan dromenversnellers	93
4.2	Hoe versterk je een band?	96
4.3	Investeren in vertrouwen	98
4.4	Wat er gebeurt als je te veel 'pusht'?	102
4.5	Leiding geven en communiceren	106
4.6	Hoe je je grenzen stelt	111
4.7	Hoe je een ruzie oplost tussen twee leerlingen	115
4.8	Waarom straffen niet helpt en wat dan wel	117
4.9	In het kort	117
5.	Creatief en oplossingsgericht denken	121
5.1	Waarom creativiteit niets met knutselen te maken heeft	121
5.2	Een creatieve kijk op het onderwijs	123
5.3	Steeds verder uit je 'comfortabele zone'	124
5.4	Een creatieve kijk op leiderschap	128
5.5	Anders leren kijken	128
5.6	Vergroot je associatievermogen	137
5.7	Waarom je brein beter functioneert met muziek	143
5.8	In het kort	144
6.	In beweging komen en initiatief nemen	147
6.1	De 7 vaardigheden inzetten om je doelen te bereiken	147
6.2	Als je stilzit, word je dommer	149
6.3	Waarom je leerlingen beter kunt observeren als ze spelen	153

6.4	Waarom prestaties, vaardigheden en gedrag verbeteren door meer te spelen	154
6.5	Door te bewegen word je creatiever	157
6.6	In het kort	158
7.	Vergroten van veerkracht, zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen	161
7.1	Wat heb je nodig om vol te houden?	161
7.2	De kunst van het fouten maken	163
7.3	Hoe zorg je voor een gezonde veerkracht?	166
7.4	Hoe vind je de juiste balans?	170
7.5	Hoe je het doorzettingsvermogen van je leerlingen vergroot	173
7.6	Focus!!	175
7.7	In het kort	179
	Achteraf	181
	Bronnen en inspiratie	183
	Bedankt!	189
	Over de auteur	191

Voorwoord

‘Ouders, leraren en coaches zijn hoveniers in het hersentuintje van de adolescent. Zij onderhouden het gewas, zorgen voor cognitieve en emotionele voeding en beschutting en zij begeleiden de groei. Daarmee scheppen zij de voorwaarden voor de persoonlijke ontplooiing.’

De leraar is de motor van de talent-ontwikkeling. Natuurlijk is hij uiterst belangrijk voor de kennisoverdracht naar de scholier of student maar zijn rol is breder. Hij schept de voorwaarden waarbinnen de lerende de ervaringen kan opdoen waardoor hij zich in de breedte kan ontplooien. Dat is nodig om zich straks als volwassene een plek te verwerven in onze snel veranderende samenleving. De jong-volwassene moet op dat moment immers veel kennis hebben opgebouwd maar ook brede vaardigheden hebben ontwikkeld. En hij moet nieuwe verbanden kunnen zien en daarvoor gebruikmaken van de ervaringen die hij eerder in zijn leven heeft opgedaan.

Het is de leraar die essentieel is voor dit proces van persoonlijke groei. Hij inspireert, geeft steun en sturing en helpt zijn leerlingen om hun interesses en talenten te ontdekken en om keuzen te maken. Hij daagt zijn leerlingen uit en prikkelt ze om nieuwe dingen te ontdekken. Daardoor zijn zij in staat om zich in hun volle potentieel te ontplooien.

Het boek *‘De zeven vaardigheden van de inspirerende leraar’* van Michel Linthorst reikt de handvatten aan die iedere leraar nodig heeft om deze brede doelstelling van ‘kennisontwikkeling, persoonlijke groei én ontplooiing’ te bereiken. Zijn aanwijzingen, tips & trucs helpen de leraar om het beste uit zichzelf en de leerling te halen.

Jelle Jolles

Universiteitshoogleraar Neuropsychologie

Auteur van ‘Het tienerbrein. Over de adolescent tussen biologie en omgeving’

Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam

April 2017

Inleiding

‘Van gelukkige leraren leer je de mooiste dingen.’

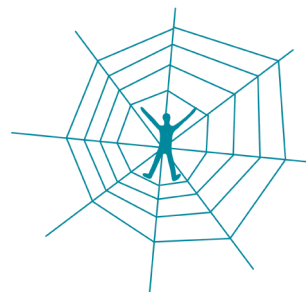
Loesje

Waarom ik dit boek geschreven heb

Ik heb dit boek geschreven als ervaringsdeskundige leraar. En als een collega die meer dan twintig jaar voor de klas heeft gestaan. Ik wil graag met jou delen wat voor mij en mijn leerlingen werkte. Het is een boek vol praktische oefeningen, tips, inzichten en verhalen waarmee je jouw vaardigheden en kwaliteiten kunt versterken. En waarmee je je eigen strategieën en stijl verder kunt ontwikkelen. Het meeste effect heeft dit boek als je er in de praktijk mee aan de slag gaat. Denk kritisch na, vertrouw op je eigen ervaring en expertise en gebruik alleen wat werkt voor jou en je leerlingen. Het is geen ‘in-7-stappen-naar-succesmethode’ of een standaardoplossing voor alle problemen. Daar geloof ik niet in. Wat ik hoop is dat je geïnspireerd raakt. En dat je in dit boek een aantal interessante strategieën en verrassende ideeën ontdekt voor de grootste uitdagingen in het onderwijs.

De leraar is de spin in het web

Zonder goeie, enthousiaste, veerkrachtige leraren geen goeie lessen, geen blije kinderen, geen goeie resultaten, geen tevreden ouders, geen inspirerend onderwijs, geen goeie directeur, geen effectieve minister van onderwijs. De leraar is degene die het onderwijs van binnenuit kan veranderen en verbeteren.

Waarom onderwijs en persoonlijke ontwikkeling met elkaar verbonden zijn

Dit boek gaat niet alleen over onderwijs maar ook over de ontwikkeling die iedereen als mens doormaakt. Bijna iedereen heeft vroeger of later dezelfde vragen:

Wie ben ik?

Wat zijn mijn talenten en kwaliteiten?

Waar ben ik goed in?

Wat zijn mijn dromen, doelen en drijfveren?

Wat wil ik?

Wat geeft voldoening, plezier en energie?

Hoe bereik ik mijn doel?

Welke vaardigheden en eigenschappen heb ik nodig om mijn dromen en doelen vorm te geven?

Dit boek gaat over vaardigheden en voorwaarden om je verder te ontwikkelen. En over dromen, drijfveren, succes, creatief denken, keuzes maken, samenwerken, tegenslag en veerkracht. Omdat onderwijs veel meer is dan het overdragen van kennis. En omdat je leerlingen niet alleen van jou leren als leraar, maar ook van wie jij bent als mens.

‘Om onze scholen te verbeteren moeten we het onderwijs persoonlijker maken voor iedere student en leraar. Onderwijs gaat altijd over relaties. Goeie leraren zijn niet alleen goeie uitleggers maar ook mentoren, coaches en levenslange bronnen van inspiratie voor hun studenten. Goeie leraren weten hoe je nieuwsgierigheid, passie en creativiteit kunt aanwakkeren bij de leerling.’

Ken Robinson

Hoe de werkwijze ontstond

Als dramadocent combineerde ik mijn lessen vaak met sociale vaardigheden. Ik ontdekte dat leerlingen met gedragsproblemen in deze actieve, speelse en ervaringsgerichte lessen vaak een hele andere kant van zichzelf lieten zien. Door deze werkwijze groeide hun zelfvertrouwen en kregen ze veel meer plezier in het leren. Ik ging op zoek naar oplossingen voor de grootste uitdagingen die ik in het onderwijs tegenkwam. Ik keek niet alleen de kunst af van succesvolle collega's maar ging ook buiten het onderwijs op zoek naar inspirerende leraren. Ik bestudeerde schrijvers, kunstenaars, ondernemers, een astronaut, coaches, filosofen, sporters en wetenschappers. Daarbij viel me op dat zeven thema's telkens terugkeerden. De verzamelde kennis zette ik om in ervaringsgerichte, actieve en creatieve oefeningen.

‘Vertel het me en ik vergeet het.

Laat het me zien en ik onthoud het.

Laat het me zelf ervaren en ik begrijp het.’

Confucius

De werkwijze van haptotherapeut Mart Blokland sloot naadloos aan bij mijn aanpak vandaar dat ik hem vroeg om mee te denken bij de verdere ontwikkeling. Zijn enorme expertise en ervaring in het begeleiden van kinderen en volwassenen gaven de methodiek een steviger fundament. We gebruikten de methode voor scholen in Nederland en Groot-Brittannië maar ook voor organisaties in Zuid-Afrika, Soedan en Ghana. De thema's en de ervaringsgerichte aanpak bleken universeel te zijn en werd door de deelnemers 'Life Skills' genoemd. Zo ontstond de naam 7 Life Skills, de methode waarop dit boek gebaseerd is. Ieder hoofdstuk van dit boek beschrijft één van de 'Skills' oftewel 'vaardigheden'.

'Door middel van hele concrete en fysieke en creatieve oefeningen wordt een directe koppeling naar het echte leven gemaakt. Regelmatig zag ik tijdens de 7 Life Skills-training aha-momenten bij de kinderen ontstaan: "Oh, zo doe ik dat dus!" en: "Aha, dat kan ook zo!"'

Peggy Dijkstra-van der Belt, moeder die haar zoon observeerde tijdens een training

Leraren zijn de spil van het onderwijssysteem en de motor van de talentontwikkeling van de leerling.

Jelle Jolles, hoogleraar Neuropsychologie. In: *Het tienerbrein: over de adolescent tussen biologie en omgeving*, hoofdstuk 31, pag. 2.

Hoe dit boek is opgebouwd

'Je moet het hele leven proberen te begrijpen, niet slechts een klein deel ervan. Daarom moet je lezen, naar hemelluchten kijken, zingen en dansen, gedichten lezen, worstelen en bewust worden, dat is het hele leven.'

Jiddu Krishnamurti

Deel 1 is wat filosofischer van aard en gaat over het onderzoeken en ontdekken van talenten, drijfveren, dromen en doelen. Van jou en die van je leerlingen.

Hoofdstuk 1: Ontdek je talenten en kwaliteiten.

Hoofdstuk 2: Werken en leren vanuit je dromen, doelen en drijfveren.

Deel 2 is wat praktischer van aard en gaat over hoe je je dromen en doelen vorm kunt geven en welke vaardigheden en eigenschappen je daarvoor nodig hebt.

Hoofdstuk 3: Keuzes maken met hoofd en hart. In welke richting wil je gaan?

Hoofdstuk 4: Hoe werk je beter samen en versterk je relaties?

Hoofdstuk 5: Creatief en oplossingsgericht denken.

Hoofdstuk 6: In beweging komen en initiatief nemen.

Hoofdstuk 7: Vergroten van veerkracht, zelfvertrouwen en doorzettingsvermogen.

Een duurzame totaal-aanpak

Als je beter les wilt gaan geven of het onderwijs sterker wilt maken, zul je naar het geheel moeten kijken en naar alle factoren die een rol spelen. Eén onderdeel uit het systeem aanpakken is hetzelfde als de stijging van de zeespiegel willen oplossen door een paar emmers water uit de zee te scheppen zonder in te zien wat de werkelijke oorzaken zijn. Naarmate je verder leest in dit boek zul je ontdekken dat de zeven vaardigheden met elkaar verbonden zijn en elkaar versterken.

In dit boek schaak je op drie borden tegelijk

1. Het boek gaat over jou, **de leraar**, en hoe je vanuit je eigen drijfveren meer voldoening en plezier uit je werk kunt halen. Hoe je strategieën, vaardigheden en eigenschappen kunt ontwikkelen om de dagelijkse uitdagingen de baas te blijven.
2. Het boek gaat ook over hoe je **je leerlingen** kunt begeleiden vanuit een positieve aanpak.
3. Als je dit boek met meerdere collega's of in **het team** bespreekt en doorwerkt kun je ook op teamniveau een positief effect verwachten.

Geen tijd voor

'Klinkt interessant! Maar mijn programma zit al barstensvol', hoor ik je zeggen. Dat snap ik heel goed. Maar door de oefeningen slim te combineren met reguliere vakken kun je zonder tijdverlies toch aandacht besteden aan het versterken van belangrijke vaardigheden en eigenschappen. Het is een kleine investering die op langere termijn juist tijd en energie bespaart en betere resultaten, blijere leerlingen en leraren oplevert.

De methode is een positieve aanpak bij:

- weinig motivatie en plezier;
- concentratiegebrek en verveling;
- gedragsproblemen en pesten;
- gebrek aan veerkracht en doorzettingsvermogen;
- weinig energie en vermoeidheid.

*'De oefeningen van 7 Life Skills zijn heel eenvoudig
overal en op elk moment in te zetten.'*

*'We hebben het op school wel ingeroosterd, maar de "mindset"
die eronder ligt is de hele dag aan de orde.'*

P. Maillou, directeur 'VSO de Ark'

Voor wie dit boek geschreven is

Voor leraren in de breedste zin van het woord. In basis-, voortgezet- en speciaal onderwijs.

Voor begeleiders, coaches, mensen die werken bij zorginstellingen voor jeugd, directeuren, intern begeleiders, decanen, mentoren, pabo's en ouders (in het thuisonderwijs).

Voor iedereen die geïnteresseerd is in persoonlijke ontwikkeling en onderwijs.

De praktijkverhalen

De verhalen in dit boek zijn samengesteld en geschreven naar aanleiding van observaties en gesprekken met collega's. Daarnaast heb ik geput uit mijn eigen ervaringen en herinneringen in het onderwijs, als leraar, trainer en leerling. De verhalen zijn metaforisch van aard en bedoeld om inzichten en achtergronden te verduidelijken. De reflectievragen helpen je om de koppeling te maken naar jouw eigen praktijksituatie. De namen en situaties zijn hier en daar aangepast zodat de hoofdrolspelers in de verhalen niet te herkennen zijn.

Michel Linthorst

DEEL 1

1.

Ontdek je talenten en kwaliteiten

'Talenten zijn net zoals natuurlijke grondstoffen, ze liggen vaak diep begraven. Je moet ernaar zoeken, diep graven in jezelf, omdat ze meestal niet aan de oppervlakte liggen. Je moet de omstandigheden creëren waarin ze zichtbaar kunnen worden.'

Ken Robinson

1.1 Waarom je sommige leraren nooit vergeet

Wie inspireerde jou?

Meneer Janssens was zo'n inspirerende leraar op de pabo die mateloos boeiend vertelde over kinderen met probleemgedrag. Ik keek uit naar zijn lessen, absorbeerde zijn kennis en schreef mijn aantekeningenboekje vol. Meneer Janssens kwam wat onhandig en enigszins verlegen over, maar als hij eenmaal begon te vertellen, met zijn onderkoelde vorm van humor, overwoog geen enkele student hem ook maar één seconde te onderbreken of zijn kennis in twijfel te trekken. Hij straalde een natuurlijke autoriteit uit en wist op een rustige manier zijn ervaring over te dragen. Voor zulke leraren was ik naar de pabo gekomen. Niet om te kleien of te macrameeën. Ik was zo geïnspireerd door meneer Janssens dat ik hem na mijn studie meerdere malen opzocht om zijn cursussen te volgen.

- ▷ *Had jij ook zo'n leraar die je nooit meer zult vergeten?*
- ▷ *Ofeen leraar in de bredere zin van het woord? Iemand die je leerde over het leven?*

‘Om iemand te inspireren moet je eerst zelf geïnspireerd worden.’

Wat maakt een leraar inspirerend?

Meneer Janssens was geen George Clooney. Niet half zo grappig als Jochem Myer en hij speehte niet als Obama. Hij was gewoon zichzelf en deed waar hij het beste in was.

Toen ik zelf nog maar net meester was, ontdekte ik dat de ene les stroever verliep dan de andere. Tijdens de geschiedenisles had ik meer moeite om mijn leerlingen erbij te houden. Terwijl tekenen, muziek en drama juist zeer vloeiend verliepen. Ik vermoedde dat het iets te maken had met mijn eigen inspiratie en dat de leerlingen mijn non-verbale signalen opvingen. Met mijn collega Ron de Bruijn bedacht ik een plan om de saaie geschiedenislessen nieuw leven in te blazen.

‘We hebben onze opa’s uitgenodigd en gaan ze nu van het station halen’, zeiden we tegen onze leerlingen. We liepen de klas uit en trokken binnen twee minuten onze opa-verkleedkleden aan, plakten nepsnorren op en liepen kromgebogen met een wandelstok de klas weer in. ‘Waar zijn onze kleinzoons?’ vroegen we met krakende stem. ‘Die zijn net weg om jullie op te halen’ joelden de kinderen in koor. De opa’s besloten de les maar alvast zonder hun ‘kleinzoons’ te beginnen. Twintig jaar later haal ik deze les nog met gemak voor de geest. Zo wilde ik les geven. Niet vanuit een saaie methode, een stukje oplezen en plaatjes kijken, maar met veel plezier en spel. Vanuit mijn eigen talenten en kwaliteiten.

Hoe maak je de saaiste lessen boeiend?

Van de tekenlessen genoot ik altijd. Nadat ik de opdracht had uitgelegd, zette ik muziek op, ging midden in de klas zitten en tekende met veel plezier mee. Opmerkelijk genoeg deden zich tijdens deze les nooit onverkwikkelijkheden voor. Ik voelde hoe de leerlingen mijn voorbeeld volgden. Langzamerhand ontdekte ik dat je alle vakken vanuit je eigen inspiratie en talent kunt benaderen. Zelfs de vakken die je minder boeien. Rekenen was meestal zo'n vak. Vooral in groep 4 en 5. Ie-

dere dag dezelfde rijtjes en het stampen van de tafels. Oersaai! Daarom maakte ik er een recordwedstrijd van. Of een spel. We stampten de tafels er ‘letterlijk’ in op een vette beat van mijn drumcomputer. Niet altijd tot tevredenheid van mijn collega’s in de aangrenzende lokalen. Tussen de actieve lesvormen in werkten de leerlingen in opperste concentratie en stilte. Soms deden we ‘stiekem’ veel moeilijkere sommen dan was toegestaan. Op samenzweerderige toon fluisterde ik: ‘Ssst niet tegen de directeur vertellen.’ Ik vroeg mijn leerlingen zo veel mogelijk uit zichzelf te halen, hetgeen vrijwel altijd lukte, en met goeie resultaten tot gevolg.

Verkeersles 2.0

Verkeerslessen uit een boekje vond ik ook saai. Ik vermoed echter dat Tom mijn verkeersles 2.0 nooit meer zal vergeten. Hij was het ‘slachtoffer’ van mijn ervaringsgerichte les. In de klas had ik een kruispunt geconstrueerd van tafeltjes. ‘Tom, jij bent op weg naar je oma en moet het drukke kruispunt oversteken!’ Tom keek naar links, stak over en zag de vrachtwagen van rechts (gespeeld door mij) volledig over het hoofd. Tom en de ‘vrachtwagen’ kwamen met het nodige kabaal in botsing! Eerst schrok hij zich rot om het vervolgens bijna in zijn broek te doen van het lachen. Net als de rest van de klas. ‘Zullen we het nog een keer proberen, Tom?’ Hij haalde het niet in zijn hoofd om dezelfde fout nog eens te maken.

Deze les zul je nooit meer vergeten

De leraar op de pabo had het lokaal verduisterd, het interieur van een kerk geprojecteerd op de muur, er brandde wierook en er klonk kerkmuziek. Hij gaf ons een pepermuntje en liet ons een beeldje van een kerk voelen. ‘Deze les zul je nooit meer vergeten’, zei hij. En hij had gelijk. Waarom? Omdat hij al onze zintuigen aansprak.

- ▷ *Welke les die jij ooit kreeg kun je je nog herinneren?*
- ▷ *Wat waren de kwaliteiten van de leraar die de les gaf?*
- ▷ *Welke inspirerende les die jij gaf, kun jij je nog goed herinneren?*
- ▷ *Op welke manier gebruikte jij je talenten en kwaliteiten in deze les?*

Waarom je minder geloofwaardig bent als je ongeïnspireerd bent

Je leerlingen kunnen je haarfijn ‘lezen’. Met speels gemak zien ze of je authentiek bent of doet alsof. Ze zien of jij een les met volle overtuiging geeft of omdat de les nou eenmaal op het programma staat. Als jij doet alsof, verradt jouw non-verba-

le communicatie je bijna altijd. En dat geldt niet alleen voor leraren maar ook voor politici met een dubbele agenda of salesmanagers die gebakken lucht verkopen als zoete broodjes. Je prikt er zo doorheen. Jouw leerlingen zijn er meesters in. Hoe ze dat doen? Ze kijken naar je gezichtsexpressie. Wat straal je uit? Heb je rustige ogen? Of kijk je bozig? Zoek je contact? Of dwaal je af en zit je met je gedachten bij de afspraak van vanavond? Hoe klinkt je stem? Vol enthousiasme? Monotoon? Praat je hard of zacht? Hoe sta je erbij? Beweeg je bevlogen door de klas? Of zit je onderuitgezakt achter je bureau?

Volgens mij kun je nog beter eerlijk zijn en zeggen: 'Ik vind deze les ook oersaai, maar het moet nou eenmaal', dan te doen alsof je geïnspireerd bent. Daar trappen ze niet in. No way.

- ▷ **Welke leraar kwam op jou heel authentiek over?**
- ▷ **Welke leraar kwam helemaal niet authentiek over?**

'Authenticiteit is de mate waarin je dicht bij je eigen waarden en karakter blijft ondanks druk van buitenaf. Als er geen harmonie is tussen je lichaamstaal, je toon en je boodschap dan is de helft van je publiek geneigd om op je lichaamstaal af te gaan. Ze zijn minder onder de indruk van je toon en zullen ook je boodschap niet geloven.'

Dorothy Grandia, presentatiecoach en docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

1.2 Waarom je motivatie toeneemt wanneer je je drijfveren vindt

In de rij lopen

Hoe klein ik ook was, ik weet nog precies wat ik dacht toen ik voor het eerst naar de kleuterschool ging: vanaf nu moet ik in de rij lopen. Ik was een spontaan, dromerig ventje, heel vrij en hield enorm van spelen in de zandbak. Op de kleuterschool veranderde ik in een wat verlegen en schuchter kereltje, waarom weet ik niet precies. Ik herinner me levendig hoe de juf enkele kinderen erg streng terechtwees. Ik denk dat ik er op dat moment voor koos om zo min mogelijk op te vallen.

Verliefd

De basisschool kwam ik zonder al te veel kleerscheuren door. Ik had een paar leuke klasgenoten en was verliefd op achtereenvolgens Tanya, Helene en Mirjam. Ik was een gemiddelde leerling, zowel in prestaties als in gedrag, prototype netste